

Ks. Andrzej Kowalczyk

MOWA ESCHATOLOGICZNA W EWANGELII ŚW. MATEUSZA

Mowę eschatologiczną posiadają tylko ewangelie synoptyczne, przy czym u Mt(24—25) jest ona najbardziej rozbudowana, liczy aż 97 wierszy, tzn. prawie trzykrotnie więcej niż u pozostałych synoptyków. Zawiera ona różne rodzaje literackie: zapowiedzi rzeczy przyszłych, zachęty, ostrzeżenia oraz przypowieści. Interpretacja mowy eschatologicznej jest wyjątkowo trudna, czytając ją można odnieść wrażenie, że Chrystus zapowiedział upadek Jerozolimy jako wydarzenie bezpośrednio poprzedzające koniec świata.

I. Różne opinie

Już w starożytności chrześcijańskiej nie było jednomyślności co do głównego tematu mowy eschatologicznej i dzisiaj sytuacja nie jest lepsza. Istniejące opinie możemy podzielić na trzy zasadnicze grupy:

1) Mowa eschatologiczna odnosi się wyłącznie do końca świata (temat eschatologiczny). Tak sądzili Ojcowie Kościoła: św. Ireneusz i św. Grzegorz Wielki, a z biblistów współczesnych: F. Mussner¹, J. Lambrecht². Ten ostatni dzieli mowę następująco: cz. 1) 24,4—35 informacje o końcu świata i jego znakach, cz. 2) 24,36—25,30 dalsze informacje o końcu świata z położeniem akcentu na to, że przyjdzie nieoczekiwanie, cz. 3) 25,31—46 rozwinięcie idei sądu. J. Schmid³ interpretuje mowę nie jako pouczenie o wydarzeniach apokaliptycznych, lecz jako parenezę opartą na motywach eschatologicznych.

¹ F. Mussner, *Was lehrt Jesus über das Ende der Welt, Eine Auslegung von Markus 13*, Freiburg 1958, 23—34.

² J. Lambrecht, *The Parousia Discourse Composition and Content in Mt. XXIV—XXV*, w: *L'Évangile selon Matthieu. Redaction et théologie* (M. Didier i inni), Gembloux 1972, 311.

³ J. Schmid, *L'Évangélo secondo Marco*, Brescia 1956, 302—305.

2) Mowa eschatologiczna odnosi się wyłącznie do zburzenia Jerozolimy (temat historyczny). Opinię taką wyznawał w starożytności św. Augustyn, dzisiaj bronią jej F. Spadafora⁴ i O. da Spinetoli⁵. Przeciwniej występuje zdecydowanie P. Bonnard⁶.

3) Mowa eschatologiczna posiada dwa tematy: historyczny i eschatologiczny. Tego dnia był św. Hieronim. Teoria ta ma kilka odmian. Wg niektórych uczonych tematy te są poukładane obok siebie, raz jest mowa o zburzeniu Jerozolimy, raz o końcu świata itd. Np. wg M. J. Lagrange'a⁷ najpierw mowa jest o upadku Jerozolimy (Mt 24,4—20), następnie o końcu świata (24,21—31), później znowu o upadku Jerozolimy (24,32—35) i w końcu ponownie o paruzji (24,36—42). Podział mowy wg tematów nie jest jednak łatwy, inaczej dzieli ją X. Leon-Dufour⁸: cz. 1) prorocтво o zburzeniu świątyni (24,1—3), cz. 2) mowa właściwa (24,4—36), cz. 3) wezwanie do czuwania (24,37—25,13), cz. 4) opis sądu ostatecznego (25,31—46).

Wg innych uczonych temat historyczny i eschatologiczny częściowo się na siebie nakładają, tak twierdzi np. K. Staab⁹: uważa on, że do w. 20 chodzi zasadniczo o zburzenie Jerozolimy, od w. 21 — o koniec świata, ale są wyjątki, ponadto niekiedy tematy pokrywają się. A. Laconi¹⁰ sądzi, że nakładanie się tematów występuje tylko w pierwszej części mowy, tzn. w 24,1—20.

Są też wśród biblistów zwolennicy opinii, wg której obydwa tematy całkowicie się na siebie nakładają, zlewają się ze sobą, tak, że nie można ich oddzielić: Jezus mówi o dwóch wydarzeniach jednocześnie, jedno stanowi tło lub typ drugiego. Wśród zwolenników tej opinii nie ma jednak zgody co do tego, które wydarzenie jest na pierwszym planie. B. Rigaux¹¹ uważa, że na pierwszym planie jest koniec świata, ale np. A. Jones¹² na pierwszym planie widzi zburzenie Jerozolimy.

⁴ P. Spadafora, *Gesù e la fine di Gerusalemme*, Rovigo 1950.

⁵ O da Spinetoli, *Matteo. Commento al vangelo della Chiesa*, Assisi 1973, 594—552.

⁶ P. Bonnard, *L'Évangile selon saint Matthieu*, Neuchatel 1963, 374, 351—353.

⁷ J. M. Lagrange, *L'avènement du Fils de l'homme*, w: *Rev. Bibl.* 3(NB) 1906, 382—411, 561—574.

⁸ X. Leon-Dufour, *Les Évangiles synoptiques*, w: A. Robert et A. Feuillet, *Introduction à la Bible*, II, Tournai 1959, 177.

⁹ K. Staab, *Mathäus, Echter Bibel*, Würzburg 1951, 129.

¹⁰ A. Laconi, *Il discorso escatologico (Mt 24—25)*, w: *Il messaggio della Salvezza*, 4, Torino 1969, 424.

¹¹ B. Rigaux, *L'Antéchrist et l'opposition au Royaume Messianique dans l'Ancien et le Nouveau Testament*, Gembloux-Paris 1932, 221—249.

¹² Także A. Jones, *Catholic Commentary on Holy Scripture*, London 1953, 893—894.

II. Rodzaj literacki i autentyczność

Mowa eschatologiczna przypomina, ze względu na niektóre swoje elementy, apokalipsy spotykane zarówno w ST jak i w literaturze intertestamentalnej. Ich przedmiotem są czasy ostateczne, dzień Pański, sąd nad światem, ukaranie narodów pogańskich i zbawienie wybranych. Charakteryzują się one symbolizmem, oraz opisem nadzwyczajnych zjawisk, także kosmicznych, pełnych grozy, które mają towarzyszyć interwencji Bożej. Do apokalips ST zalicza się Iz 24—27 oraz niektóre prorocтва Daniela. Ale apokaliptyczne obrazy spotykamy w wielu innych tekstach ST, np. w Iz 13; Jl 3—4; Ab 15—21; Hab 3; Sof 1; Zach 12—14; Mal 3. Rozwój apokaliptyki żydowskiej przypada na okres od II wieku przed do II wieku po Chrystusie. Nawiązując do prorocत्व eschatologicznych ST i obietnic Bożych miały one na celu ożywienie nadziei na przemianę, na bliskie wybawienie spod ucisku pogan, na zwycięstwo sprawiedliwości. Apokalipsy intertestamentalne cechuje większe niż te biblijne bogactwo fantastycznych szczegółów w opisach końca świata.

Mowa eschatologiczna posiada jednak wiele elementów, które ją odróżniają od apokalips biblijnych, np. posiada liczne ostrzeżenia i przypowieści, kary Bożej nie ogranicza tylko do narodów pogańskich; a z drugiej strony nie posiada ważnych elementów, które cechują apokalipsy intertestamentalne, np. szczegółowo przedstawionej scenarii sądu Bożego, opisu królestwa mesjańskiego, ekskluzywizmu żydowskiego, rozbudowanej symboliki i rozwiniętego szeroko tematu znaków końca świata. Obrazy w stylu apokaliptycznym spotykamy tylko w jej niewielkim fragmencie: Mt 24,29—32.

Niektórzy uczeni protestanccy, biorąc pod uwagę niejednorodność mowy pod względem rodzaju literackiego i stylu oraz pomieszanie tematów, wysuwają tezę o jej nieautentyczności; jest ona wg nich zbiorem różnorodnych tekstów, które najczęściej nie mają nic wspólnego ze nauczaniem Jezusa. Podstawę jej stanowi jakaś apokalipsa żydowska lub judeo-chrześcijańska z okresu wojen w latach 66—70, do której dołączono przepowiednię Jezusa o zburzeniu Jerozolimy. Jezus — twierdzą oni — nie mógł mówić o końcu świata, ponieważ tematem tym się nie interesował. Jest to jednak opinia arbitralna. Mowa eschatologiczna dobrze mieści się w *Sitz im Leben* nauczania Jezusa: czyż Jan Chrzciciel nie łączył przyjscia Mesjasza ze sądem Bożym? Także Jezus groził Żydom straszliwym sądem, por. Jego wyrzuty czynione nie pokutującym miastom (Mt 11,20—24) i Jerozolimie (Mt 23,37—39). Paruzja — główny temat mowy eschatologicznej — powtarza się w opowiadaniu o Męce i nawet jest tam przedstawiona tymi samymi słowa-

mi: „Ujrzyjcie Syna Człowieczego, nadchodzącego na obłokach niebieskich” (Mt 26,64; por. Mt 24,30). Nie ma potrzeby poddawać w wątpliwość pochodzenia od Jezusa zawartej w mowie treści. Natomiast z pewnością nie jest autentyczna kompozycja mowy. Ewangelista sam dokonał wyboru Jezusowych wypowiedzi i on też połączył logiony w większe całości wg pewnych zasad, stosując reguły redakcyjne takie jak: inkluzje, chiazmy, słowa wiążące. Analiza literacka struktury mowy eschatologicznej potwierdzi duży wkład ewangelisty w jej kompozycję.

III. Dwa tematy i zasady kompozycji

Uważamy, że w mowie eschatologicznej są dwa tematy: historyczny i eschatologiczny. Za tą opinią świadczą pytania postawione we wstępie i ich kontekst: „Powiedz nam, kiedy to nastąpi i jaki będzie znak Twego przyjścia i końca świata?” (Mt 24,3b). Pytania te Mateusz umieszcza bezpośrednio po Chrystusowej przepowiedni o zburzeniu świątyni (por. 24,2), a więc pierwsze z nich odnosi się do zburzenia świątyni. Terminy *parousia* (przyjście) i *sunteleia tou aionos* (koniec świata) wskazują natomiast na temat eschatologiczny w drugim pytaniu. Nie zgadzamy się z twierdzeniem, jakoby terminy te mogły oznaczać koniec starego świata, starej ekonomii zbawienia¹³.

W mowie eschatologicznej „przyjście” jest ukazane jako chwalebne, połączone z sądem nad światem (por. 24,27 i 25,31)¹⁴. Należy dodać, że pytania we wstępie są ściśle powiązane ze strukturą mowy; aluzję do nich mamy w zakończeniu pierwszej sekcji pierwszej części: „I wtedy nadejdzie koniec” (24,14); w zakończeniu drugiej sekcji: „tak będzie z przyjściem Syna Człowieczego” (24,27); w trzeciej sekcji: „Wówczas ukaże się na niebie znak Syna Człowieczego” (24,30) itd.

O dwóch tematach świadczą także dwa logiony znajdujące się w mowie: „Nie przeminie to pokolenie, aż się to wszystko stanie” (Mt 24,34), oraz „Lecz o dniu owym i godzinie nikt nie wie, nawet aniołowie niebiescy, tylko sam Ojciec” (24,36). Logiony te są ze sobą sprzeczne, pierwszy bowiem określa dosyć dokładnie czas mających nadejść wydarzeń, drugi natomiast zaprzecza możliwości takiego określenia; a zatem w każdym z nich chodzi o inne wydarzenie: w pierwszym o zburzenie Jerozolimy, w drugim o koniec świata.

¹³ Tak rozumie te terminy np. O. da Spinetoli, dz. cyt., 594.

¹⁴ O da Spinetoli odnośnie Mt 24,29—31 pisze, że egzegeza współczesna „nie docenia we właściwym stopniu języka prorocko-apokaliptycznego i wzięta jako zapowiedzi wydarzeń kosmicznych wyrażenia przerośnięte i paradoksalne właściwe danemu rodzajowi literackiemu” (ibidem).

Te dwa tematy — historyczny i eschatologiczny — w pierwszej części mowy (24,3—41) nakładają się na siebie, przy czym na pierwszym planie jest, zależnie od tekstu, bądź pierwszy, bądź drugi temat. Wyjątkiem są dwa logiony wyżej wspomniane 24,34 i 36, które łączą się tylko z jednym tematem. Czy w nauczaniu Jezusa tematy te były wyraźniej oddzielone? Trudno powiedzieć, raczej należy sądzić, że nie¹⁵. Najprawdopodobniej Chrystus mówi jednocześnie o zburzeniu Jerozolimy i końcu świata, aby czas końca świata pozostał tajemnicą, ale ostrzeżenia nie utraciły swej mocy. Przez niejasne oddzielenie tematów Jezus zarazem objawia i ukrywa. To samo odnosi się do znaków w 24,5—14. Chrystus mówiąc „a o dniu owym i godzinie nikt nie wie... tylko sam Ojciec” dał do zrozumienia, że nie ma zamiaru objawiać, kiedy przyjdzie sądzić świat i że połączenie tematów nie musi być interpretowane jednoznacznie jako połączenie również wydarzeń w czasie. Kościół pierwotny był niepewny, czy należy łączyć zburzenie Jerozolimy z końcem świata, świadczy o tym pominięcie przez Marka i Łukasza w pytaniach we wstępie do mowy eschatologicznej terminów „przyjście” i „koniec świata” oraz w „apokaliptycznym” opisie paruzji sformułowania Mateuszowego *etheōs de meta* (zaraz też po), które u Mt tematy te łączy; por. Mt 24,29; Mk 13,24; Łk 21,25. W ST relacje czasowe między uciskiem eschatologicznym, zburzeniem Jerozolimy i dniem Sądu Ostatecznego nie były wyraźnie określone; np. z prorocтва Zachariasza można było wnioskować, że zburzenie Jerozolimy i paruzja łączą się ze sobą, ale w Księdze Daniela, na którą Chrystus się powołuje, „koniec Miasta i świątyni” nie łączy się z końcem świata; por. Dn 9,26—27.

Jeżeli chodzi o nakładanie się tematów, to nie jest ono tutaj wyjątkiem. Podobny przypadek mamy w wyroku na Babilon (Iz 13) — jeżeli „dzień Pański” ukazany w tym proroctwie rozumiemy w sensie uniwersalnym, jako sąd Boży nie tylko nad Babilonem, ale zgodnie z sugestią w wierszu 5, 9 i 11 — nad całą ziemią.

Nie ulega wątpliwości, że wypowiedzi Jezusa o zburzeniu Jerozolimy i końcu świata Mateusz rozważał w świetle prorocत्व eschatologicznych ST, zwłaszcza Księgi Daniela, gdzie w rozdziałach 9—12 mowa jest o Jerozolimie i świątyni w czasach ostatecznych. Zresztą do Księgi tej Jezus sam odsyła słuchaczy, powołuje się bowiem na nią: „Gdy więc ujrzycie ohydę spustoszenia, o której mówi prorok Daniel...” (Mt 24,15). Wspomniane rozdziały 9—12 tworzą dwie sekcje, obie rozpoczynają się od informacji chronologicznej, po której następuje wzmianka o modlit-

¹⁵ P. Benoit uważa, że były wyraźniej oddzielone; por. *Bible de Jérusalem*, Paris 1956, 1321.

wach proroka, opis wizji i pouczenie anioła o przyszłości. Sekcja pierwsza obejmuje rozdz. 9, sekcja druga — rozdz. 10—12. Uważamy, że właśnie te dwie sekcje odegrały zasadniczą rolę w redakcji mowy eschatologicznej: Mateusz w oparciu o nie, jakby na kanwie, łączy poszczególne logiony Jezusa. Proroctwa w tych sekcjach sugerują mu wybór tematów i ich kolejność. Dlaczego ewangelista posłużył się w pracy redakcyjnej tekstem Daniela? Powodów mogło być kilka: 1. Ponieważ wypowiedzi Jezusa o zburzeniu Jerozolimy i końcu świata były dla niego uzupełnieniem i wyjaśnieniem tego, co już na ten temat powiedział Daniel, a także Daniel w jakimś stopniu uzupełniał logiony Jezusa; 2. Ponieważ nałożenie przez Jezusa dwóch tematów na siebie — historycznego i eschatologicznego — ich pomieszanie, symbolizm oraz dwuznaczność wielu sformułowań musiały sprawiać Mateuszowi wiele trudności w redakcji mowy; oparcie się o tekst Daniela było sposobem wyjścia z tych trudności; 3. Ponieważ Mateusz prawdopodobnie nie pamiętał w szczegółach, jak Jezus rozwijał temat.

Na kompozycję mowy duży wpływ miały też rozdziały 27—30 Księgi Powtórzonego Prawa. Mateusz starając się ukazać Jezusa jako nowego Mojżesza redaguje kazania Jezusa w pewnej zależności od przemówień Mojżesza i od przypisywanych mu zbiorów praw. Wyżej wspomniane cztery rozdziały Księgi Powtórzonego Prawa zawierają dwie ostatnie mowy Mojżesza i właśnie w relacji do nich Mateusz umieszcza w strukturze Ewangelii kazanie eschatologiczne, czyli ostatnie wielkie kazanie Jezusa oraz w relacji do tych mów kazanie eschatologiczne dzieli na trzy wyraźne części.

Jeżeli dwie mowy Mojżesza w Pp 27—30 potraktujemy jako całość i wyodrębnimy w niej główne tematy, to otrzymamy:

1. Błogosławieństwa za wierność (28,1—14);
2. Przekleństwa za występki (28,15—68);
3. Wezwanie do zachowania przymierza (29,8—28);
4. Zapowiedź zgromadzenia odnowionego ludu i błogosławieństwa Bożego (30,1—14).

Temał pierwszy i czwarty ze względu na ich podobieństwo można połączyć, mamy więc trzy tematy. Otóż odpowiednio do nich — biorąc pod uwagę także Dn i oczywiście wypowiedzi Jezusa — Mateusz ustala ogólną tematykę kazania eschatologicznego:

	Pp	Mt
1.	Przekleństwa za występki (28,15—68)	Proroctwa o zburzeniu Jerozolimy i końcu świata (24,1—41)

2. Wezwanie do zachowania Przymierza (29,8—28)	Wezwanie do wierności poleceniom Jezusa i czujności (24,42—25,30)
3. Zgromadzenie Izraela i błogosławieństwo (30,1—14)	Zgromadzenie ludów na Sądzie Ostatecznym. Nagroda i kara (25,31—46)

Mateusz jest przekonany, że Żydzi odrzucając Mesjasza ściągnęli na siebie przekleństwa, o których jest mowa w Pp 28,15—68 i że zapowiedziane przez Jezusa zburzenie Jerozolimy oraz ucisk poprzedzający paruzję należy rozumieć jako spełnienie się przekleństw. Uwagze ewangelisty nie mogło ująć to, że Jezus mówi o klęsce czekającej Żydów w sposób podobny do Mojżesza; por. Pp 28,52: „Będzie cię oblegał we wszystkich grodach, aż padną w całym kraju twe mury najwyższe i najmocniejsze, na których polegałeś” oraz Mt 24,2: „Zaprawdę powiadam wam, nie zostanie tu kamień na kamieniu, który by nie był zwalony”; w Pp 28,53 czytamy: „Będiesz zjadał owoc swego łona: ciała synów i córek, danych ci przez twego Boga, Jahwe — skutkiem obłężenia i nędzy, jakimi twój Bóg cię uciśnie”; a u Mt 24,21—22: „Będzie bowiem wówczas ciężki ucisk, jakiego od początku świata nie było aż dotąd i nigdy nie będzie”. Również w obu tekstach występuje podobny obraz: ptaki i padlina; por. Pp 28,26: „Twój trup będzie strawą wszystkich ptaków powietrznych i zwierząt, a nikt ich nie będzie odpedzał”; oraz Mt 24,28: „Gdzie jest padlina, tam się i sępy zgromadzą”. Tak więc, paralelnie do przekleństw Mateusz mówi o zburzeniu Jerozolimy i paruzji poprzedzonej przez wielki ucisk.

W części mowy Mojżesza zawierającej wezwanie do zachowania słów Przymierza oraz w drugiej części mowy eschatologicznej zawierającej wezwanie do czuwania znajdujemy trzy elementy wspólne, które potwierdzają związki między tymi tekstami. Pierwszy element wspólny: w każdym z tych tekstów trzy razy powtarza się wezwanie:

- Pp 29,8 *Strzeżcie słów tego przymierza*
 29,17a *Niech nie będzie między wami*
 29,17b *Niech nie będzie między wami*
 Mt 24,42 *Czuwajcie więc*
 24,14 *I wy bądźcie gotowi*
 25,13 *Czuwajcie więc*

Drugi element wspólny: w Pp 29 trzykrotnie opisywane są kary za niewierność wobec Przymierza (29,18—20. 21—22. 23—21); część druga mowy eschatologicznej zawiera trzy przypowieści, w których w różny sposób przedstawiona jest niewierność powołaniu chrześcijańskiemu oraz kara za nią.

Element trzeci to podobny motyw w Pp 29,18—20 i Mt 24,48—51:
 Pp 29,18 *A gdyby ktoś słyszał słowa tego przekleństwa, pochlebiał sobie w sercu mówiąc: Będę miał pokój, nawet chodząc w uporze mego serca...*

19 *...spadną na niego wszystkie przekleństwa zapisane w tej księ-dze, a Jahwe wymaze jego imię spod nieba.*

Mt 24,48 *Lecz jeśli sługa taki zły powie sobie w duszy: Mój pan się ociąga,*

49 *i zacznie bić swych towarzyszy, i będzie jadł i pił z pijakami,*

50 *to nadejdzie pan tego sługi w dniu, kiedy się nie spodziewa...*

51 *każe go siec i z obłudnikami wyznaczy mu miejsce...*

Temat zgromadzenia odnowionego ludu znajdujący się w Pp 30,1—14 Mateusz łączy z prorocstwem Jezusa o Sądzie Ostatecznym, na który zgromadzone zostaną wszystkie narody. Na sądzie tym zbawieni otrzymają królestwo przygotowane od założenia świata, którego symbolem i zapowiedzią była w mowie Mojżesza ziemia obiecana i błogosławieństwa. I tutaj znajdujemy dwa znaczące elementy wspólne: słówko „sunagō” (gromadzę) i „klēronomēō” (biorę w posiadanie); por. Pp 30,3: „...Zgromadzi (*sunaksei*) cię na nowo spośród wszystkich narodów...”; Mt 25,32: „I zgromadzą się (*sunachthēsontai*) przed nim wszystkie narody...”; Pp 30,5: „Sprowadzi cię Twój Bóg, Jahwe, do ziemi, którą ojcowie twoi otrzymali w posiadanie (*eklēronomēsan*), abys ją otrzymał (*kai klēronomēseis autēn*)...”; Mt 25,34: „Wtedy odezwie się Król do tych po prawej stronie: Pójdźcie, błogosławieni Ojca mego, weźcie w posiadanie (*klēronomēsate*) królestwo przygotowane dla was od założenia świata”.

Oprócz Księgi Daniela i Powtórzonego Prawa Mateusz wykorzystuje w redakcji mowy eschatologicznej także teksty z Księgi Izajasza, Zachariasza i Joela. Na strukturę mowy wpłynęły również zasady stylistyczne rytm, inkluzje, chiazmy, słowa wiążące.

IV. Plan mowy eschatologicznej

Biorąc pod uwagę temat i rodzaj literacki perykop, inkluzje i wyrazy powtarzające się oraz paralelizmy ze ST mowę eschatologiczną możemy podzielić w sposób następujący:

Część I. Ostrzeżenia przed fałszywymi pogłoskami o paruzji oraz prorocтва o zburzeniu Jerozolimy i końcu świata, albo inaczej: wypełnienie się przekleństw zapowiedzianych przez Mojżesza i znaki poprzedzające katastrofę (Mt 24,1—41).

- Sekcja 1 Ostrzeżenia i prorocstwa ogólne dotyczące czasu eschatologicznego (Mt 24,3—14).
 Podsekcja a) Fałszywi prorocy, wojny, klęski (Mt 24,3—8).
 Podsekcja b) Prześladowanie uczniów i ewangelizacja świata (Mt 24,9—14).
- Sekcja 2. Ohyda spustoszenia i ucisk poprzedzający zburzenie Jerozolimy i paruzję (Mt 24,15—22).
- Sekcja 3. Fałszywi mesjasze i prawdziwe przyjście Chrystusa (Mt 24,23—28).
- Sekcja 4. Paruzja i koniec świata (Mt 24,29—31).
- Sekcja 5. Znaki zburzenia Jerozolimy i końca świata (Mt 24,32—35).
- Sekcja 6. Nieznany czas paruzji (Mt 24,36—41).
- Część II. Wezwania do czujności i przypowieści o spotkaniu z Jezusem — Sędzią (Mt 24,42—25,30).
- Część III. Obraz Sądu Ostatecznego — zgromadzenie narodu wybranego i danie mu w posiadanie królestwa (Mt 25,31—46).

V. Część I. Sekcja I. Ostrzeżenia i prorocstwa ogólne dotyczące czasu eschatologicznego (Mt 24,3—14)

Część pierwsza będąca zbiorem wielu perykop o różnej tematyce szczegółowej jest powiązana nie tylko tematem ogólnym, ale też zdaniem tworzącymi inkluzję: mianowicie we wstępie apostołowie pytają Chrystusa: „Kiedy to nastąpi i jaki będzie znak Twego przyjścia i końca świata?” (24,3), w ostatniej perykopie Chrystus odpowiada: „O tym zaś dniu i godzinie nikt nie wie...” (24,36).

Część pierwsza dzieli się na 6 sekcji odpowiadających pewnym tekstom ST. W sekcji pierwszej ewangelista ujmuje w wielkim skrócie wydarzenia mające nastąpić w przyszłości, aż do paruzji. Sekcja ta stoi w relacji do Dn 11. Ona także tworzy inkluzję, otwiera ją wyżej cytowane pytanie apostołów o znaki i czas końca świata, a zamyka odpowiedź Chrystusa w wierszu 14 ze zdaniem: „I wtedy przyjdzie koniec”. Powtarzają się w niej następujące wyrazy: *polloi* (wielu) — 6 razy, *telos* (koniec) — 4 razy, *planaō* (wprowadzać w błąd) — 3 razy. Ze względu na temat i inne dane literackie w sekcji pierwszej należy wyodrębnić dwie podsekcje.

Podsekcja 1. Fałszywi prorocy, wojny, klęski (24,3—8)

- I 3 *Kathēmenou de autou epi tou Orous ton Elaion*
 II *prosēlthon autō hoi mathētai kat' idian legontes,*
 III *Eipe hēmin pote tauta estai,*
 IV *kai ti to sēmeion tēs sēs parousias,*
 V *kai sunteleias tou aionos.*

- VI 4 *kai apokritheis ho Iēsous eipen autois,*
 VII *Blepete mē tis humas planēsē.*
 VIII 5 *polloi gar eleusontai epi tō onomati mou legontes,*
 VIII *Egō eimi ho Christos,*
 IX *kai pollous planēsousin.*
 X 6 *mellēsete de akouein polemous,*
 XI *kai akoas polemōn.*
 XII *horate, mē throeisthe.*
 XIII *dei gar genesthai,*
 XIV *all'oupo estein to telos.*
 XV 7 *egerthēsetai gar ethnos epi ethnos.*
 XVI *kai basileia epi basileian,*
 XVII *kai esontai limoi kai seismoi kata topos.*
 XVIII 8 *panta de tauta archē ōdinōn.*

Podsekcja pierwsza tworzy inkluzję ograniczoną pytaniem apostołów o koniec świata (stychy III—V) i zdaniem: „Lecz to wszystko dopiero początek boleści” (stych XVIII), oraz zaimkiem wskazującym tauta (stychy III i XVIII).

Mateusz rozpoczyna kompozycję mowy eschatologicznej w relacji do Dn 11,14—15.

Dn 11,14 W owych czasach wielu wystąpi przeciw królowi południa. Synowie zaś gwałtowników twego ludu powstaną, by wypełnić widzenie, ale upadną.

15 A król północy nadciągnie i usypie wał, i zdobędzie warowne miasto. Siły zaś południa nie wytrzymają, a naród jego wybrany nie będzie miał siły, by stawić opór.

Tekst ten należy do drugiej sekcji wspomnianych już rozdziałów 9—12 Księgi Daniela. Mateusz interpretuje go prawdopodobnie w następujący sposób: „synowie gwałtowników” to zwolennicy fałszywych mesjaszy, którzy poderwą lud do powstania przeciw Rzymowi, „aby wypełnić widzenie”, czyli zapowiedzi proroków o zwycięstwie Izraela. Poniósł jednak klęskę. „Zdobycie miasta warownego” jest dla Mateusza jednoznaczne ze zburzeniem Jerozolimy. Fałszywi mesjasze działali już w czasach Jezusa — mówi o nich Gamaliel w Sanhedrynie (por. Dz 5,36) — a napięta sytuacja polityczna w narodzie żydowskim mogła wydać następnych, co też się później stało. W związku z tym, że pro-roctwo o fałszywych mesjaszach już się według Mateusza spełniło, umieszcza on na początku mowy eschatologicznej ostrzeżenia Jezusa przed fałszywymi mesjaszami:

Mt 24,4 Na to Jezus im odpowiedział: „Strzeżcie się, żeby was kto nie zwiódł

5 Wielu bowiem przyjdzie pod moim imieniem i będą mówić: Ja jestem Mesjaszem. I wielu w błąd wprowadzą.

Następnie Mateusz umieszcza logiony o wojnach i kataklizmach:

Mt 24,6 Będziecie słyszeć o wojnach i o pogłoskach wojennych; uważajcie, nie trwóźcie się tym. To musi się stać, ale to jeszcze nie koniec!

7 Powstanie bowiem naród przeciw narodowi i królestwo przeciw królestwu. Będzie głód i zaraza, a miejscami trzęsienia ziemi.

8 Lecz to wszystko jest dopiero początkiem boleści.

O wojnach mowa jest od początku sekcji drugiej tekstu Daniela, ewangelista nie zaczyna jednak od nich, lecz od fałszywych mesjaszy, ponieważ, jak powiedzieliśmy, według Mateusza działalność fałszywych mesjaszy już była faktem. Sformułowanie *ethnos epi ethnos kai basileia epi basileian* przypomina Izajaszowe sformułowanie *polis epi polin kai nomos epi nomon* (Iz 19,2).

Podsekcja 2. Prześladowanie uczniów i ewangelizacja świata (24,9—14)

I 9 *tote paradōsousin hūmas eis thlipsin.*

II *kai apoktenousin humas,*

III *kai esesthe misoumenoi hupo pantōn tōn ethnōn,*

IV *dia to onoma mou.*

V 10 *kai tote skandalisthēsontai polloi,*

VI *kai allēlous paradōsousin,*

VII *kai misēsousin allēlous,*

VIII 11 *kai polloi pseudoprofētai egerthēsontai.*

IX *kai planēsousin pollous.*

X 12 *kai dia tou plēthunthēnai ten anomian.*

XI *pseugēsetai hē agapē tōn pollōn,*

XII 13 *ho de hupomeinas eis telos,*

XIII *houtos sothesetai.*

XIV 14 *kai kēruchthēsetai touto to euaggelion tēs basileias.*

XV *en holē tē oikoumene.*

XVI *eis marturion pasin tois ethnesin,*

XVII *kai tote hēksei to telos.*

Podsekcja druga rozpoczyna się i kończy przysłówkiem *tote* (wtedy) oraz identyczną formułą: *panta ta ethnē* (wszystkie narody) — stych III i XVI. Mateusz rozwija tutaj głównie temat prześladowania uczniów

paralelnie do tematu prześladowania „świętego przymierza” w dalszej części wspomnianej już sekcji Daniela:

Dn 11,28 Powróci więc on do swego kraju z wielkim łupem, a jego serce będzie przeciwne świętemu przymierz; będzie działał i wróci do swego kraju.

30 Wystąpią przeciw niemu kittejskie okręty; popadnie w rozterkę i zawróci, pełen gniewu przeciw świętemu przymierz.

Proroctwa w Dn 11 odnoszą się do wojen w Palestynie w okresie helleńskim, a dokładnie do wojen za Antiocha IV Epifanesa. To nie znaczy jednak, że Mateusz nie mógł odnieść ich także do czasów eschatologicznych, uprawniał go do tego wiersz 14 z rozdz. 10 Księgi Daniela: „Przyszedłem, by udzielić ci zrozumienia tego, co spotka twój naród przy końcu dni” oraz przepowiednia o ohydzie w świątyni, na którą powołuje się Chrystus (por. Dn 11,31). Tak więc „gniew przeciwko świętemu przymierz” w wyżej cytowanym tekście ewangelista łączy z Chrystusowymi przepowiedniami o prześladowaniu uczniów:

Mt 24,9 Wtedy wydadzą was na udrukę i będą was zabijać, i będziecie w nienawiści u wszystkich narodów, z powodu mego imienia.

Dalej w księdze Daniela czytamy:

Dn 11,30b I znów zwróci uwagę na tych, co opuścili święte przymierze.

31 Wojsko jego wystąpi, by zbeszcześcić świątynię — twierdzą, wstrzymają stałą ofiarę i uczynią tam ohydę ziejącą pustką.

32 Tych zaś, cò przestępują przymierze, nąkloni do przewrotności pochlebstwami.

W relacji do powyższych dwóch przepowiedni o odstępcach Mateusz włącza proroctwo Jezusa o odstępcach w szeregach swoich uczniów:

Mt 24,10 Wówczas wielu zachwieje się w wierze; będą się wzajemnie wydawać i jedni drugich nienawidzić.

Wróćmy do Księgi Daniela.

Dn 11,34 Gdy oni (mędrzy) będą upadać, nieliczni pospieszą im z pomocą, a wielu przyłączy się do nich podstępnie.

35 Spośród mędrców niektórzy upadną, by dokonało się wśród nich oczyszczenie, obmycie i wybielenie na czas ostateczny — jest bowiem jeszcze czas do kresu.

36 Król będzie działał według swego upodobania; uczyni się wyniosłym i będzie się wywyższał ponad wszystkich bogów. Przeciw Bogu będzie mówił rzeczy dziwne i dozna powodzenia aż się wypełni gniew...

„Mędrzy” to według ewangelisty chrześcijanie, tak Jezus nazywa swoich uczniów w mowie przeciwko uczynom w Piśmie i faryzeuszom:

„Dlatego oto Ja posyłam do was proroków, mędrców i uczonych” (Mt 23,34). Zdanie „gdy oni będą upadać” LXX tłumaczy: *kai hotan suntribonatai*. Czasownik *suntribō* oznacza „łamać na części, rozgniatać”; por. Mt 12,30: *kalamon suntetrimmenon ou kateaksei* (trzciny zgniecionej nie złamie). Według LXX mamy więc: „Gdy oni będą zgniatani”, tzn. prześladowani. W oparciu o to tłumaczenie Mateusz widzi w Dn 11,34 zapowiedź prześladowania uczniów Chrystusa oraz powstanie jakichś rozłamów w Kościele. „Przyłączeni podstępnie” to ci, którzy swoją działalnością będą szkodzić Kościołowi, „fałszywi bracia” — jak ich nazwie św. Paweł, albo „fałszywi prorocy” — jeśli uwzględnimy słowa Chrystusa z Mt 2,34. Dlatego z tą przepowiednią Daniela Mateusz łączy legion Chrystusa o fałszywych prorokach:

Mt 24,11 Powstanie wielu fałszywych proroków i wielu w błąd wprowadzą;

12 a ponieważ wzmoże się nieprawość, oziębnie miłość wielu.

Zwróćmy uwagę, że trzykrotnie występujący tutaj rzeczownik *polloi* (wielu) występuje także w Dn 11,34.

O tym, że istotnie Kościół pierwotny odnosił powyższe proroctwo Daniela do czasów eschatologicznych świadczy 2 Tes 2,3—4, gdzie Paweł każe się spodziewać paruzji dopiero po odstępstwie i objawieniu się człowieka grzechu; oto jego słowa: „Niech was w żaden sposób nikt nie zwodzi, bo (dzień ten nie nadejdzie), dopóki nie przyjdzie najpierw odstępstwo i nie objawi się człowiek grzechu, syn zatracenia, który się sprzeciwia i wynosi ponad wszystko, co nazywa się Bogiem lub tym, co odbiera cześć, tak że zasiądzie w świątyni Boga dowodząc, „że sam jest Bogiem”. O odstępstwie jest mowa właśnie w analizowanych wierszach Dn 11,30—35, natomiast charakterystyka człowieka grzechu — „będzie się wynosił ponad wszystko, co nazywa się Bogiem” — doskonale odpowiada przepowiedni Daniela o królu — prześladowcy w wierszu trzydziestym szóstym¹⁶.

Mt 24,13 Lecz kto wytrwa do końca, ten będzie zbawiony.

14 A ta ewangelia o królestwie będzie głoszona na świadectwo wszystkim narodom. I wtedy przyjdzie koniec.

Zdanie o wytrwaniu znalazło się tutaj niewątpliwie w związku z Dn 11,32. Pierwsza część tego wiersza mówiła o odstępach od przymierza: „Tych zaś, co przestępują przymierze, nakłoni do przewrotności”. Natomiast w jego drugiej części anioł przepowiada: „jednak ludzie, którzy

¹⁶ D. Szojda w *Biblii Poznańskiej* dołącza do 2 Tes 2,4 następujące wyjaśnienie: „Apostoł komentuje słowo prorocze Daniela i aktualizuje dawne proroctwo, w którym Daniel (Dn 11,36—38) nawiązał do króla Antiocha IV Epifanasa, prześladowcy Żydów” (*Nowy Testament*, Poznań 1975, 497).

znają swego Boga, wytrwają i będą działali”. „Ludzie znający Boga” to według Mateusza uczniowie Chrystusa. Z zapowiedzią o ich wytrwaniu ewangelista wiąże zachętę Chrystusa do wytrwania w prześladowaniach. W strukturze mowy nie znajduje się ona w miejscu paralelnym w stosunku do struktury tekstu Daniela, jest przesunięta na dalszą pozycję, wypadło bowiem, aby zamykała, a nie rozdzielała logiony o prześladowaniach i odstępstwach.

Wiersz 14 Mateusz umieszcza w relacji do ostatnich słów wspomnianego wiersza 32 z rozdz. 11 Księgi Daniela: „I będą działali (ludzie znający Boga)”, oraz w relacji do pierwszej części następnego wiersza: Dn 11,35 Mędrcy spośród ludu pouczą wielu, polegną jednak od miecza i ognia, w więzieniach i przez łupiestwo — do pewnego czasu.

Działalność nauczycielską mędrców Mateusz kojarzy z działalnością apostołów „głoszących ewangelię po całej ziemi”.

VI. Sekcja 2. Ohyda spustoszenia i ucisk poprzedzający zburzenie Jerozolimy I paruzję (Mt 24,15—22)

- I 15 *Hotan oun idēte to bdelugma tēs erēmōseōs*
 II *to hrēthen dia Daniēlou tou profētou*
 III *estos en topō hagiō.*
 IV *ho anaginōskōn noeitō,*
 V 16 *tote hoi en te Ioudaia*
 VI *feugetōsan eis ta orē,*
 VII 17 *epi tou dōmatos*
 VIII *mē katabatō arai ta ek tēs oikias autou,*
 IX 18 *kai ho en tō agro,*
 X *mē epistrepstō opisō arai to himation autou.*
 XI 19 *ouai de tais en gastri echousais*
 XII *kai tais thēladzousais*
 XIII *en ekeinai tais hēmerais.*
 XIV 20 *proseuchesthe de hina mē genētai hē fugē humōn*
 XV *cheimōnos mēde sabbatō.*
 XVI 21 *estai gar tote thlipsis megalē*
 XVII *hoia ou gegonen ap' archēs kosmu heōs tou nun*
 XVIII *oud' ou mē genētai.*
 XIX 22 *kai ei mē ekolobōthēsan hai hēmerai ekeinai,*
 XX *ouk an esōthe pasa sarks.*
 XXI *dia de tous eklektous kolobōthēsontai*
 XXII *hai hēmerai ekeinai.*

W sekcji tej 3 razy występuje formułka *hai hēmerai ekeinai* (owe dni), 2 razy przysłówki *tote* (stych V i XVI), 2 razy mowa jest o ucieczce (stych VI i XIV).

W sekcji drugiej Mateusz podejmuje występujący w Dn 11,31 temat „ohyda spustoszenia”:

Dn 11,31 Wojsko jego wystąpi, by zbeszcześcić świątynię — twierdzą, wstrzymając stałą ofiarę i uczynią tam ohydę ziejącą pustką (*bdelugma eremōseos*).

Mt 24,15 Gdy więc ujrzycie „ohydę spustoszenia”, o której mówi prorok Daniel, zalegającą miejsce święte — kto czyta, niech rozumie —

16 wtedy ci, którzy będą w Judei, niech uciekają w góry!

Dlaczego ewangelista opuścił ten temat w sekcji pierwszej? Prawdopodobnie dlatego, że wszystkie wymienione tam wydarzenia miały się spełnić w nieokreślonej przyszłości, ohyda spustoszenia łączy się natomiast w logionie Jezusa, który Mateusz kojarzy sobie z tekstem Daniela, ze zburzeniem Jerozolimy, a więc faktem dosyć dokładnie chronologicznie określonym przez Jezusa. Drugi motyw: ohyda spustoszenia przez swój związek ze świątynią i jej zburzeniem to temat do rozwinięcia, godny osobnej sekcji; tutaj należało uwzględnić też innych proroków, co Mateusz w rzeczywistości czyni. Poza tym pierwsza sekcja ukazuje raczej przyszłość Kościoła, druga zaś — chociaż ostrzeżenia w niej są też skierowane do uczniów — mówi raczej o przyszłości świątyni i sądzie czekającym naród żydowski.

Czym jest ohyda spustoszenia? W Dn 11,31 oznacza posąg Zeusa Olimpijskiego ustawiony w świątyni jerozolimskiej z rozkazu Antiocha IV Epifanesa¹⁷; w Dn 9,27 oznacza prawdopodobnie zniszczenie kultu Boga prawdziwego dokonane na terenie Palestyny przez tegoż Antiocha Epifanesa¹⁸. U Mt trudno jest określenie to z czymkolwiek lub z kimkolwiek zidentyfikować. Niektórzy egzegeci sądzą, że chodzi o statwę Hadrianą ustawioną na terenie świątyni przez Kaligulę, inni uważają, że chodzi o zniszczenia dokonane na terenie świątyni przez zelotów w związku z oblężeniem Jerozolimy¹⁹, jeszcze inni proponują odnieść je do jakiejś osoby²⁰, są też bibliści, którzy uważają, że chodzi o prześladowanie wiernych podobne do tego z czasów machabejskich²¹. Łukasz opuszcza określenie „ohyda spustoszenia”, w ogóle nie odwołuje się do Księgi Daniela; w miejscu paralelnym pisze on: „Skoro

¹⁷ Por. D. Szojda, dz. cyt., 1191; por. 1 Mach 1,54.59; 2 Mach 6,2.

¹⁸ Por. D. Szojda, dz. cyt., 1185.

¹⁹ Teorie te wymienia O. da Spinetti, dz. cyt., 371.

²⁰ Np. S. Zedda, *L'escatologia biblica*, I, Brescia 1957, 371.

²¹ J. Homerski, *Ewangelia według św. Mateusza*, Poznań — Warszawa 1979, 313.

ujrzącie Jerozolimę otoczoną przez wojska, wtedy wiedziecie, że jej spustoszenie jest bliskie” (Łk 21,20).

Być może określenie to oznacza rozdarcie zasłony w świątyni, które miało miejsce w chwili śmierci Jezusa na krzyżu. W Mt 23,38 Jezus mówi: „Oto wasz dom zostanie wam pusty” (*idou efietai humin ho oikos humōn erēmos*). Śmierć Jezusa przekreśliła przymierze narodu żydowskiego z Bogiem i spowodowała, że świątynia jerozolimska przestała być miejscem zamieszkania Boga. Rozdarcie zasłony było znakiem spustoszenia świątyni — ohydą spustoszenia. Dodajmy, że imiesłów *etos* może oznaczać nie tylko „zalegającą” ale także „będącą, istniejącą”; w 15 można więc przetłumaczyć tak: „Gdy więc ujrzycie ohydę spustoszenia... będącą w miejscu świętym”.

Mt 24,17 Kto będzie na dachu, niech nie schodzi, by jeszcze wziąć coś z domu.

Ostrzeżenia w wierszu 16—18 odnoszą się na pierwszym miejscu do zburzenia Jerozolimy. Chrystus nakazuje swoim uczniom ratować się ucieczką w obliczu nadciągającego dnia sądu. Katastrofa jednak nie musi łączyć się bezpośrednio ze znakiem — jak się może wydawać na podstawie ww. 17—18; celem ponagień może być wyrażenie ogromu klęski, jaka spadnie na miasto i upewnienie uczniów, że los miasta od chwili pojawienia się znaku jest przesądzony. Widzimy zresztą, że ponaglenia ww. 17—18 sformułowane są w sposób przesadny, nie można ich brać dosłownie.

Łukasz, który jako znak podaje oblężenie Jerozolimy, opuszcza nakazy w ww. 17—18, chociaż posiada je Mk, w ich miejsce włącza zdanie o rozmiarach tragedii: „jedni polegą od miecza, a drugich zapędzą w niewolę między wszystkie narody” (Łk 21,24). Być może trzykrotny nakaz ucieczki u Mt stoi w relacji do trzykrotnego przynaglenia Lota przez aniołów do opuszczenia Sodomy; por. Rdz 19,15: „Prędzej, weź żonę i córki, które są przy tobie, abyś nie zginął z winy tego miasta”; Rdz 19,17: „Uchodź, abyś ocalił swe życie. Nie oglądaj się za siebie i nie zatrzymuj się nigdzie w tej okolicy, ale szukaj schronienia w górach, bo inaczej zginiesz!”; Rdz 19,22: „Szybko zatem schroń się w nim, bo nie mogę dokonać zniszczenia, dopóki tam nie wejdiesz”. Jezus w swoim „biada” przeciwko Kafarnaum wspomina Sodomę: „A ty, Kafarnaum, czy aż do nieba masz być wzniesione? Aż do otchłani zejdziesz. Bo gdyby w Sodomie działały się cuda, które się w tobie dokonały, zostałyby aż do dnia dzisiejszego. Toteż powiadam wam: Ziemi sodomskiej lżej będzie w dzień sądu niż tobie” (Mt 11,23—24). Jerozolima popełniła większy grzech niż Kafarnaum, tym bardziej więc sąd, który miał ją spotkać można było porównywać do klęski Sodomy.

Aluzja do wyprowadzenia Lota z Sodomy wydaje się mieć głęboki sens: Mateusz chce powiedzieć, że Jerozolima skazując Jezusa na śmierć stała się drugą Sodomą i Gomorą, ściągnęła na siebie przekleństwo, dlatego należy ją opuścić, jak Lot opuścił Sodomę, trzeba zerwać z jej Prawem, kultem i zwyczajami. W ww. 15—18 Mateusz zdaje się pouczać: chrześcijanie pochodzenia żydowskiego nie powinni żałować niczego, co zostawili w judaizmie, po przyjęciu nowiny o śmierci i zmartwychwstaniu Chrystusa nie należy wracać do Starego Prawa, do przepisów synagogi. Taką interpretację symboliczną wierszy 15—18 sugerują: 1) słowa: „wtedy ci, którzy będą w Judei”. Dlaczego zagrożenie sprowadza się tylko do terenu Judei a nie całej Palestyny? Widocznie Judea jest symbolem judaizmu; 2) forma nakazów — nie można ich brać dosłownie.

Mt 24, 19 Biada zaś brzemienным i karmiącym w owe dni!

O karze spadającej nawet na niemowlęta czytamy w wyroku na Babilon, w którym zawarty jest obraz sądu Bożego nad całym światem: Iz 13, 16 Dzieci ich będą roztrzaskane w ich oczach, ich domy będą splądrowane, a żony — zgwałcone.

18 Wszyscy chłopcy będą roztrzaskani, dziewczynki zmiążdżone. Nad noworodkami się nie ulitują, ich oko nie przepuści także niemowlętom.

Warto zaznaczyć, że Izajasz klęskę Babilonu przyrównuje również do zniszczenia Sodomy i Gomory; por. Iz 13,19.

Mt 24, 20 A módlcie się, żeby ucieczka wasza nie wypadła w zimie albo w szabat.

Temat ucieczki znajdujemy w prorocztwie Zachariasza o sędzie nad Jerozolimą i ostatecznej walce Boga z siłami zła:

Zach 14, 1 Oto nadejdzie dla Pana dzień, kiedy twoje bogactwo rozdziałać będą u ciebie.

2 Wszystkie ludy zgromadzę do walki z Jerozolimą; miasto zostanie zdobyte, domy zrabowane, kobiety zhańbione, połowa miasta pójdzie na wygnanie, jednak reszta mieszkańców nie ulegnie zagładzie.

3 Wtedy Pan wyruszy do boju i będzie walczył przeciw ludom, jak niegdyś walczył w dniu bitwy.

4 W owym dniu dotknie stopami góry Oliwnej, która jest naprzeciw Jerozolimy od strony wschodniej, a góra Oliwna rozstąpi się w połowie od wschodu ku zachodowi i powstanie wielka dolina. Połowa góry przesunie się na północ, a połowa na południe.

5 I będziecie uciekać na dolinę wśród moich gór, bo dolina gór

sięgać będzie aż po Asal; a wy uciekać będziecie, jak uciekaliście w czasie trzęsienia ziemi za dni króla Judy, Ozjasza. Wtenczas nadciągnie Pan, mój Bóg, i z nim wszyscy święci.

6 W owym dniu nie będzie światła ani zimna, ani mrozu.

Mateusz zamieścił logion 24,20 prawdopodobnie w związku z Zach 14, 5—6. Łukasz ten logion opuszcza. Ucieczkę, o której mówi tutaj Jezus, Mateusz utożsamia więc z ucieczką zapowiedzianą przez Zachariasza. Zwróćmy uwagę, że Zachariasz mówi o zimnie i mrozie — Jezus o zimie. Ponieważ u Zachariasza temat ucieczki łączy się nie tylko ze zburzeniem Jerozolimy, ale także paruzją (por. ww. 5—6), można przypuszczać, że Mateusz nakazy ucieczki odnosił w jakimś sensie także do eschatologii i paruzji.

Mt 24, 21 Będzie bowiem wówczas wielki ucisk, jakiego nie było od początku świata aż dotąd i nigdy nie będzie.

22 Gdyby ów czas nie był skrócony, nikt by nie ocalał. Lecz z powodu wybranych ów czas zostanie skrócony.

Temat wielkiego ucisku znajdujemy w drugiej sekcji eschatologicznego proroctwa Daniela:

Dn 12, 1 W owych czasach wystąpi Michał wielki książę, który jest opiekunem dzieci twojego narodu. Wtedy nastąpi okres ucisku, jakiego nie było, odkąd narody powstały, aż do chwili obecnej (*ekeine he hēmera thlipseos, hoia ouk egenēthe af hou egenēthēsan heōs tēs hēmeras ekeinēs*).

W tym czasie naród twój dostąpi zbawienia: ci wszyscy, którzy są zapisani w księdze.

Według proroctwa Daniela ucisk przypadnie na czas ostatecznej walki, który będzie jednocześnie czasem zbawienia i zmartwychwstania. W odniesieniu do zburzenia Jerozolimy należy logion o ucisku brać przenośnie.

VII. Sekcja 3. Fałszywi mesjasze i prawdziwe przyjście Chrystusa (Mt 24,23—28)

I 23 *tote ean tis humin eipē*

II *Idou hōde ho Christos, ē, hōde,*

III *mē pisteusēte.*

IV 24 *egerthēsontai gar pseudochristoi kai pseudoprofetai*

V *kai dōsousin sēmeia megala kai terata*

VI *ōste planesai, ei dunaton, kai tous elektous.*

VII 25 *idou proeirēka humin.*

VIII 26 *ean oun eipōsin humin.*

IX *Idou en tē eremō estin,*

- X *mē ekselthēte.*
 XI *Idou en tois tameiois,*
 XII *mē pisteusēte.*
 XIII 27 *hōsper gar hē astrape ekserehetai tou anthrōpou.*
 XIV *kai fainetai heōs dusmōn,*
 XV *houtos estai hē parousia tou huiou tou anthrōpou.*
 XVI 28 *hopou ean hē to ptōma,*
 XVII *ekei sunachthēsontai hoi aetoi.*

Sekcja tworzy inkluzję: *Idou hōde ho Christos* (stych II) i *houtos estai hē parousia tou huiou tou anthrōpou* (stych XV). Dwa razy powtarza się zakaz *mē pisteusēte* (nie wierzcie) — stych III i XII.

Mt 24 23—27 Wtedy jeśliby wam kto powiedział: „Oto tu jest Mesjasz” albo: „Tam”, nie wierzcie! Powstaną bowiem fałszywi mesjasze...

Mateusz wraca do tematu fałszywych mesjaszy pod wpływem Zach 13, 2—6, w którym to tekście mowa jest o wyniszczeniu przez Boga fałszywych proroków. U Zachariasza znajduje się on tuż po proroctwie o wielkim płaczu w Jerozolimie i w całym kraju (Zach 12, 10—14), oraz po krótkim proroctwie o źródle dla obmycia z grzechów w Jerozalem (Zach 13,1), a więc łatwo go można było odnieść zarówno do zburzenia Jerozolimy jak i czasu paruzji. Motyw płaczu znajdujemy u Mateusza w następnej sekcji — o paruzji. „Wtedy” nie jest określeniem ścisłym — fałszywi prorocy jak i uciśk nie muszą następować bezpośrednio po ohydzie spustoszenia, lecz w przyszłości bliżej nie określonej. Chrystus ostrzega, że nie należy wierzyć w przyszłości pogłoskom o Jego przyjściu, bowiem paruzja będzie widoczna i oczywista dla wszystkich. Dwa zakazy poszukiwania fałszywych mesjaszy (na pustyni i w domu) tworzące paralelizm z dwoma zakazami brania czegoś z domu w wierszach 16—18 też prawdopodobnie posiadają, tak jak tamte, sens głębszy, mianowicie: nie należy w przyszłości szukać zbawienia i prawdy, poza tym, co już zostało przez Jezusa objawione; inne prawdy będą fałszywe, inny mesjasz będzie fałszywy.

Mt 24, 20 Gdzie jest padlina, tam się i sępy zgromadzą.

Temat ptaków żerujących na ciałach pobitych przez Boga w dzień sądu znajduje się w Księdze Izajasza:

- Iz 18, 6 Wszyscy razem pozostaną dla górskich ptaków drapieżnych i dla dzikich zwierząt na ziemi.
 Drapieżne ptaki na nich żerować będą latem...

Iz 34, 15 b Tam i sępy się zleca,
nie będą patrzeć szukając jeden drugiego
(LXX: *ekei elafoi suēntēsan*
kai eidon ta prosōpa allēlōn)

Temat ten znajdujemy także w przekleństwach za złamanie przymierza z Bogiem w mowie Mojżesza:

Pp 28, 26 Twój trup będzie strawą wszystkich ptaków powietrznych
i zwierząt, a nikt ich nie będzie odpędzał
(LXX: *kai esontai hoi nekroi humōn kata brōma tois pe-*
teinois...)

W świetle powyższych przekleństw logion o padlinie może być rozumiany jako zapowiedź kary za odrzucenie Mesjasza, które utożsamia się ze złamaniem przymierza, a konkretnie: jako zapowiedź wielkiej klęski na polu bitwy, zburzenie Jerozolimy itp.; w poprzednim bowiem wierszu Mojżesz mówi: „Pan sprawi, że poniesiesz klęskę od swoich wrogów. Jedną drogą przeciw nim pójdiesz, a siedmioma będziesz przed nim uciekał i wzbudzisz grozę we wszystkich królestwach ziemi” (Pp 28,25). Tak więc „sępy” mogą być tutaj symbolem oblegających Jerozolimę wojsk rzymskich.

Logionem o padlinie zawierającym aluzję do apokaliptycznych obrazów pobicia grzeszników przez Boga, jak również do klęski Żydów jako kary za złamanie przymierza, Mateusz zamyka sekcję prorocत्व o wydarzeniach poprzedzających paruzję.

VIII. Sekcja 4. Paruzja i koniec świata (Mt 24,29—31)

- I 29 *eutheōs de meta tēn thlipsin tōn hēmeron ekeinōn,*
II *ho hēlios skotisthēsetai,*
III *kai hē selēnē ou dōsei feggos autēs,*
IV *kai hoi asteres pesountai apo tou ouranou.*
V *kai hai dunameis tōn ouranōn saleuthēsontai.*
VI 30 *kai tote fanēsetai to sēmeion*
VII *tou huiou tou anthrōpou en ouranō,*
VIII *kai tote kopsontai pasai hoi fulai tēs gēs*
IX *kai opsontai ton huion tou anthrōpou*
X *erchomenon epi tōn nefalōn tou ouranou*
XI *meta dunameōs kai dokses pollēs*
XII 31 *kai apostelei tous aggelous autou*
XIII *meta salpiggos megalēs,*
XIV *kai episunaksousin tous eklektous autou*
XV *ek tōn tessarōn anemōn*
XVI *ap' akrōn ouranōn heos (tōn) akron auton.*

Inkluzja: na początku sekcji mowa jest o zjawiskach na niebie (sty-
chy II—V), na końcu — o czterech stronach świata (stychy XV—XVI).
Pięć razy powtarza się tutaj wyraz *ouranos* (niebo), dwa razy — *du-
namis* (moc).

Mt 24, 29 Zaraz też po ucisku owych dni słońce się zaćmi i księżyc
nie da swego blasku...

Przysłówek *eutheōs* (zaraz, natychmiast) jest charakterystyczny dla
Mateusza, występuje u niego 12 razy, u Marka nie występuje, u Łuka-
sza występuje 6 razy. Czy Mateusz łączy paruzję bezpośrednio ze
zburzeniem Jerozolimy? Może się tak wydawać na pierwszy rzut oka,
ale tak być nie musi. Przede wszystkim należy przypomnieć, że ucis-
ku, o którym tutaj jest mowa, nie należy identyfikować wyłącznie
i koniecznie ze zburzeniem Jerozolimy. W poprzednim rozdziale powie-
dzieliśmy, że „wielki ucisk” nie musi występować bezpośrednio po ohy-
dzie spustoszenia i że do zburzenia Jerozolimy należy go odnieść w sen-
sie przenośnym, jeżeli w ogóle chcemy go odnieść do zburzenia Jero-
zolimy, ponieważ może on także oznaczać ucisk w nieokreślonej przy-
szłości, właśnie ucisk eschatologiczny; sformułowanie o nim wzięte
jest bowiem z eschatologicznego proroctwa Daniela. Dodajmy, że
w sekcji poprzedniej nie tylko logion o ucisku ma podwójny sens. Te-
raz Mateusz nawiązuje do wspomnianego ucisku w jego sensie escha-
tologicznym.

Jeżeli zgodzimy się, że Mateusz pomagał sobie w interpretacji wy-
powiedzi Jezusa proroctwami Starego Testamentu, to musimy przy-
znać, że nie mógł być pewny, co do połączenia zburzenia Jerozolimy
z paruzją. Na podstawie Zach 14 można sądzić, że te dwa wydarzenia
należy połączyć, ale w Psalmie i proroctwie eschatologicznym Izajasza
26,7—21 nie można się tej łączności dopatrzeć, jakkolwiek jest tam
mowa o ucisku. Natomiast zupełnie wyraźnie wydarzenia te rozdziela
Daniel w rozdz. 11—12, zdobycie miasta — twierdzy i ohyda spusto-
szenia są tam tylko epizodem w prowadzonych przez króla — bluź-
niercę wojnach. Nie może być wątpliwości, że Mateusz mówiąc „zaraz
też po ucisku owych dni” ma na myśli „wielki ucisk” nie tylko ten
z sekcji poprzedniej, ale też ten w proroctwie Daniela 12, ściśle po-
wiązany z końcem świata.

Ewangelista komponuje wiersz 29 przy pomocy trzech tekstów:

Iz 13, 10 Bo gwiazdy niebieskie i Orion
nie będą jaśniały swym światłem,
Słońce się zaćmi od samego wschodu
i swoim blaskiem księżyc nie zaświeci.

(LXX: *hoi gar asteres tou ouranou kai ho Oriōn kai pas ho kosmos tou ouranou to fōs ou dōsousin, kai skōtisthēsetai tou hēliou anaēllontos, kai hē selēnē ou dōsei to fōs autēs.*

Jl 2, 10 Przed nim drży ziemia,

niebiosa się trzęsą,
słońce i księżyc ulegają zaćmieniu,
a gwiazdy tracą swą jasność.

(LXX: *...ho hēlios kai hē selēne suskotasousin, kai ta astra dusousin to feggos autōn.*)

Jl 4, 14 Tłumy i tłumy w Dolinie Wyroku (znajdować się będą),
bo bliski jest dzień Pański
W Dolinie Wyroku.

15 Słońce i księżyc się zaćmia
i gwiazdy światłość swą utracą.

(LXX: *...ho hēlios kai he selene suskotasousin, kai hoi asteres dusousin feggos auton.*)

Iz 13,10 należy do proroctwa „wyrok na Babilon”, w którym Bóg zapowiada zniszczenie Babilonu przez Medów jako karę za grzechy tego miasta. Jl 2,10 należy do proroctwa o straszliwej pladze szarańczy mającej dotknąć ziemię, natomiast Jl 4,15 jest fragmentem proroctwa o sędzie Pańskim nad narodami w czasach ostatecznych.

Mt 24, 30 Wówczas ukaże się na niebie znak Syna Człowieczego, i wtedy będą narzekać wszystkie narody ziemi; i ujrzą Syna Człowieczego przychodzącego na obłokach niebieskich z wielką mocą i chwałą.

W pierwszym zdaniu Mateusz prawdopodobnie nawiązuje do proroctwa Joela o znakach w Dniu Pańskim:

Jl 3, 3 I uczynię znaki na niebie i na ziemi:
krew i ogień i słupy dymne.

4 Słońce zamieni się w ciemność,
a księżyc w krew,
gdy przyjdzie dzień Pański,
dzień wielki i straszny.

Zdanie drugie jest aluzją do proroctwa Zachariasza:

Zach 12, 10 Na dom Dawida i na mieszkańców Jeruzalem wyleją ducha pobożności. Będą patrzeć na tego, którego przebodli, i boleć będą nad Nim, jak się boleje nad jedynakiem, i płakać będą nad nim, jak się płacze nad pierworodnym.

11 W owym dniu będzie wielki płacz w Jeruzalem...

12 I płakać będzie (cały) kraj, każda rodzina oddzielnie.
(LXX: *kai kopsontai hē gē kata fulas*).

Zdanie trzecie stoi w relacji do wizji Daniela:

Dn 7, 13 a Patrzyłem w nocnych widzeniach:

a oto na obłokach przybywa

jakoby Syn Człowieczy

(LXX: *kai idou epi tōn nefalōn tou ouranou hos huios
anthrōpou ērcheto*)

Mt 29, 31 Pośle On swoich aniołów z trąbą o głosie potężnym,
i zgromadzą Jego wybranych z czterech stron świata, od
jednego krańca nieba aż do drugiego.

Według Zachariasza Bogu przychodzącemu na sąd będą towarzyszyć
aniołowie:

Zach 14, 5 Wtenczas nadciągnie Pan, mój Bóg, i z Nim wszyscy świę-
ci (*kai hēksei kurios ho theos mou kai pantes hoi hagioi
met' autou*).

O zgromadzeniu się Izraela na dźwięk trąby czytamy u Izajasza:

Iz 27, 12 ...i wy, synowie Izraela, wszyscy co do jednego będziecie
zgromadzeni.

13 W ów dzień zagrają na wielkiej trąbie,
i wtedy przyjdą zagubieni w kraju Asyrii
i rozproszeni po kraju egipskim,
i uwielbią Pana
na świętej górze w Jeruzalem.

Powyższy tekst kończy grupę prorocत्व zwaną „Apokalipsą Izajasza”
(rozdz. 24—27), których tematem jest powszechny sąd nad narodami.

Temat zgromadzenia na sąd znajdujemy także u Joela:

Jl 4, 2 Zgromadzę też wszystkie narody
i zaprowadzę na Dolinę Joszafat,
i tam sąd nad nimi odbędzie...

IX. Sekcja 5. Znaki zburzenia Jerozolimy i końca świata (Mt 24,32—35)

I 32 *Apo de tes sukes mathete tēn parabolēn.*

II *hotan ēdē ho klados autēs genetai hapalos*

III *kai ta fulla ekfuž,*

IV *ginōskete hoti eggus to theros.*

V 33 *houtos kai humeis,*

VI *hotan idēte panta tauta,*

VII *ginōskete hoti eggus estin epi thurias*

VIII 34 *amen lego humin*

- IX *hoti ou mē parelthē hē genea autē*
 X *hēōs an panta tauta genētai.*
 XI 35 *ho ouranos kai hē gē pareleusetai,*
 XII *hoi de logoi mou ou mē parelthōsin.*

Inkluzja: *genetai hapalos* (staje się soczysta) — stych II i *panta tauta genētai* (to wszystko stanie się) — stych X. Dwukrotnie występują formuły: *ginōskete hoti eggus* (poznajcie, że blisko) — stych IV i VII, *panta tauta* — stych VI i X.

Jest tutaj mowa o znakach zarówno zbliżającego się zburzenia Jerozolimy jak i końca świata — o wszystkich znakach zapowiedzianych w poprzednich sekcjach. Wiersz 34 odnosi się jednak tylko do zburzenia Jerozolimy, ponieważ z wiersza 36 wynika, że czas paruzji pozostanie dla ludzi tajemnicą.

X. Sekcja 6. Nieznany czas paruzji (Mt 24,36—41)

- I 36 *Peri de tēs hēmeras ekeinēs kai hōras oudeis oiden,*
 II *oude hoi aggeloi tōn ouranōn oude ho huioi,*
 III *ei mē ho patēr monos.*
 IV 37 *hosper gar hai hēmerai tou Nōe,*
 V *houtos estai hē parousia tou huiou tou anthrōpou.*
 VI 38 *hōs gar ēsan en tais hēmerais (ekeinais)*
 VII *tais pro tou kataklusmou*
 VIII *trōgontes kai pinontes,*
 IX *gamountes kai ganidzontes,*
 X *achri hes hemeras eisēlthen Nōe eis tēn kibōton,*
 XI 39 *kai ouk egnōsan*
 XII *heōs ēlthen ho kataklusmos*
 XIII *kai eren apantas,*
 XIV *houtos estai (kai) hē parousia tou huiou tou anthrōpou.*
 XV 40 *tote duo esontai en tō agrō,*
 XVI *heis paralambanetai*
 XVII *kai heis afietai.*
 XVIII 41 *duo alēthousai en tō mulō,*
 XIX *mia paralambanetai*
 XX *kai mia afietai.*

Słowem wiążącym sekcję jest *hē hēmera* (dzień) — występuje cztery razy. Formuła *parousia tou huiou tou anthrōpou* (przyjście Syna Człowieczego) występuje dwa razy. Porównania do potopu oraz logion „Wtedy dwóch będzie w polu” (ww. 40—41) nie posiadają Mk i Łk.

Mt 24, 36 Lecz o dniu owym i godzinie nikt nie wie, ani aniołowie niebiescy, ani Syn, tylko sam Ojciec.

Wyrazu „ani Syn” nie ma w kodeksach: S, K, L, W, Delta i Pi, w szeregu minuśkułach i starożytnych przekładach; dlatego niektórzy bibliści mają wątpliwości, czy należy je pozostawić w tekście²², jednak brak ten należy raczej tłumaczyć tendencją do usuwania trudnych wersji. Marek logion ten posiada w formie prawie identycznej: „*Peri de tēs hēmeras ē tes horas oudeis oiden, oude hoi aggeloi an ouranō oude ho huios, ei mē ho pater*. Łukasz nie posiada tego logionu. O tym, że tylko Bóg zna dzień sądu czytamy w prorocztwie eschatologicznym Zachariasza (14,7: „Będzie to jeden jedyny dzień — Pan tylko wie o nim (LXX: *estai mian hēmeran, kai hē hēmera ekeine tō kuriō*)”.

Mateusz umieszcza logion o niewiedzy prawdopodobnie w związku z tym tekstem. Czy Jezus rzeczywiście nie wiedział, kiedy nastąpi koniec świata? Jezus jako Bóg wcielony posiadał i posiada wszelką wiedzę; o Nim Paweł Apostoł mówi: „W Nim mieszka cała pełnia Bóstwa przyjąwszy ciało” (Kol 2,9); „cała pełnia Bóstwa”, a zatem i wiedza Boża. Słowa o niewiedzy Syna należy rozumieć przenośnie: czas końca świata nie jest dany Synowi jako przedmiot objawienia ludziom: nie należy wskazówek na ten temat doszukiwać się ani w objawieniach anielskich (np. u Daniela), ani u Jezusa. „Nie wiedzieć” znaczy tutaj innymi słowy: nie być posłanym do objawienia tej prawdy. Warto dodać, że w kazaniu na górze Jezus używa w sensie przenośnym zwrotu „Nigdy was nie znałem” (Mt 7,23); chodzi tam o grzeszników, których Jezus ma nie wpuścić do królestwa niebieskiego w dzień sądu. Oczywiście jest, że Jezus ich zna i dlatego nie wpuści — „nie znałem” należy brać przenośnie.

Mt 24, 40 Wtedy dwóch będzie w polu: jeden będzie wzięty, drugi zostawiony.

Ten logion i następny odnosi się przede wszystkim do paruzji. Chrystus poucza, że jego przyjście będzie dla jednego dniem zbawienia — dla drugiego dniem potępienia. Podobna myśl znajduje się u Daniela:

Dn 12, 2 Wielu zaś, co posnęli

w prochu ziemi, zbudzi się:

jedni do wiecznego życia,

drudzy ku hańbie, ku wiecznej odrazie.

Należy zauważyć, że w rozdziale dwunastym Księgi Daniela po prorocztwie o ucisku, zmartwychwstaniu i chwale mądrych znajduje się

²² Posiada te wyrazy: *Biblia Tysiąclecia*, Poznań 1965, *Biblia Poznańska*, Poznań 1975, *Ewangelia według św. Mateusza (Komentarz Tysiąclecia)*, Poznań — Warszawa 1979, natomiast nie ma ich *Biblia Tysiąclecia*, wyd. III, Poznań — Warszawa 1980.

polecenie anioła „ukrycia słowa i zapieczętowania księgi aż do czasów ostatecznych” (w. 4). Chodzi o ukrycie w tajemnicy czasu opisywanych powyżej wydarzeń, czyli dnia Sądu Ostatecznego. Pomimo nalegania Daniela o wyjaśnienie czasu „końca tych przedziwnych rzeczy” (ww. 6 i 8) anioł nie określa go wyraźnie, a nawet stwierdza: „słowa zostały ukryte i obłożone pieczęciami aż do końca czasu” (w. 9). Otóż te właśnie teksty w jakimś sensie zdeterminowały temat omawianej przez nas sekcji mowy eschatologicznej; Chrystus podobnie jak anioł w wizji Daniela, nie określa czasu końca świata, lecz ukrywa go w tajemnicy.

XI. Część II. Wezwanie do czujności i przypowieści o spotkaniu z Jezusem — Sędzią (Mt 24,42—25,30)

Część druga i trzecia mowy eschatologicznej stanowią wyraźne całości literackie, tematycznie jednolite i z małymi wyjątkami — jednolite co do rodzaju literackiego. Część druga zawiera trzy wezwania do czujności (24,42.44; 25,13) oraz trzy przypowieści: o słudze wiernym i niewiernym, o pannach roztropnych i nieroztropnych, o talentach; wszystkie przypowieści łączy temat: Pan, gdy przyjdzie, za dobre czy-ny wynagrodzi, a za złe ukarze. Mk (13,33.35) i Łk (21,34.36) posiadają wezwania do czujności, ale inaczej sformułowane; przypowieści nie posiadają. Dwukrotnie występuje tutaj identyczna formuła *grēgoreite oun* (czuwajcie więc) — 24,42 i 25,13 oraz *ekei estai ho klauthmos...* (tam będzie płacz i zgrzytanie zębów) — 24,51 i 25,29.

Wezwania do czujności stoją — jak powiedzieliśmy już w rozdz. III „Dwa tematy i zasady kompozycji” — w relacji do wezwań do zachowania przymierza w Księdze Powtórzonego Prawa 29,8—28, natomiast przypowieści — do Księgi Daniela 12,8.10.

Dn 12, 8 Ja wprowadzie usłyszałem, lecz nie rozumiałem; powiedziałem więc: „Panie, jaki będzie ostateczny koniec tego?”

10 Wielu ulegnie oczyszczeniu, wybieleniu, wypróbowaniu, ale przewrotni będą postępować przewrotnie i żaden z przewrotnych nie zrozumie tego, lecz roztropni zrozumieją.

Mateusz przypowieściami Chrystusa odpowiada na pytanie Daniela i zarazem uzupełnia nimi odpowiedź anioła. Nie jest chyba bez znaczenia w tym wypadku to, że w pytaniu w LXX użyty jest wyraz *hē parabolē* (przypowieść): *kai egō ēkousta kai ou dienoēthēn par, auton ton karion kai eipa Kurie, tis hē lysis tou logou toutou, kai tinos hai parabolai hautai* (Dn 12,8).

Paralelnie do wzmianki w Dn 12,10 o postępowaniu przewrotnych (*hamartoloi*) mamy u Mt przypowieść o słudze wiernym i niewiernym (*kakos doulos*); wzmiance o zrozumieniu przez roztropnych (*dianooume-*

noi) — przypowieść o pannach roztropnych (*morai*) i nieroztropnych (*fronimoi*) oraz o talentach, czyli o sługach wiernych i dobrych i słudze złym i gnuśnym.

XII. Część III. Obraz Sądu Ostatecznego — zgromadzenie narodu wybranego i danie mu w posiadanie królestwa (Mt 25,31—46)

Część ta zawiera jedną tylko perykopę — o Sądzie Ostatecznym. Mk i Łk nie mają jej. Stoi ona w relacji do zapowiedzi o zgromadzeniu odnowionego Izraela i błogosławieństw w Pp 30,1—14 oraz do ostatniego zdania w drugiej sekcji Daniela: „Ty zaś idź i zażywaj spoczynku, a powstaniesz, by (otrzymać) swój los przy końcu dni” (Dn 12,13); jest ona też komentarzem do cytowanego już uprzednio Dn 12,2 o zmarły wstaniu do wiecznego życia lub ku wiecznej odrazie.

Mt 25, 31 Gdy Syn Człowieczy przyjdzie w swej chwale
i wszyscy aniołowie z Nim, wtedy zasiądzie
na swoim tronie pełnym chwały.

32 I zgromadzą się przed Nim wszystkie narody,
a On oddzieli jednych (ludzi) od drugich,
jak pasterz oddziela owce od kozłów.

Przedstawione tutaj przyjście Syna Człowieczego przypomina proctwo Daniela 7,9—14 o Synu Człowieczym, który przybywa na obłokach przed tron Przedwiecznego, aby otrzymać chwałę i władzę królewską nad wszystkimi narodami. Formuła „*kai pantes hoi aggeloi met' autou*” (wszyscy aniołowie z Nim) nawiązuje do dwóch tekstów ST: Pp 33,2 *ek deksion autou aggeloi met' autou* (TM: Wszyscy Jego święci są w Jego ręku) oraz Zach 14,5 *kai hēksei kurios ho theos mou kai pantes hoi met' hagioi autou*, (Wtenczas nadciągnie Pan, mój Bóg i z Nim wszyscy święci). Należy podkreślić, że Jezus nawiązując do Zach 14,5 identyfikuje się z Bogiem, tam bowiem jest mowa o Bogu przychodzącym ze swoimi świętymi.

Obraz sądu nad owczarnią wzięty jest z Ez 34,17: „Oto ja osądzę owce, barany i kozły (LXX: *idou ego diakrino ana meson probatou kai probatou, krinoōn kai tragōn*).

Mt 25, 34 Wtedy odezwie się Król do tych po prawej stronie:
„Pójdźcie, błogosławieni Ojca mego, weźcie w posiadanie królestwo, przygotowane wam od założenia świata”!

Temat „przekazanie królestwa świętym” znajduje się u Daniela bezpośrednio po wizji Syna Człowieczego: „Królestwo jednak otrzymają święci Najwyższego i będą posiadać królestwo na zawsze i na wieki wieków” (Dn, 7,18) oraz nieco dalej w tej samej księdze:

Dn 7, 26 Wtedy odbędzie się sąd i odbiorą mu władzę,
by go zniszczyć i zniweczyć doszczętnie.
27 A panowanie i władzę,
i wielkość królestw
pod całym niebem
otrzyma lud święty Najwyższego.
(Królestwo Jego będzie wiecznym królestwem;
będą Mu służyły wszystkie moce
i będą Mu uległe”).

Mt 25, 40 A Król im odpowie: „Zaprawdę powiadam wam:
Wszystko, co uczyniliście jednemu z tych braci
moich najmniejszych,
Mnieście uczynili”.

Bóg utożsamia się z biednym także w Prz 19,17: „Pożycz (samemu)
Panu — kto dla biednych życzliwy, za dobrodzieństwo On mu nagrodzi”.

Mt 25, 46 I pójdą ci na mękę wieczną, sprawiedliwi zaś do życia wie-
cznego (*kai apeleusontai houtoi eis kolasin aionion, hoi de
dikaioi eis dzōēn aionion*).

Sformułowanie „*eis dzōēn aionion*” (do życia wiecznego) wzięte jest
z Dn 12,2. Natomiast znajdujące się u Daniela w tym samym wierszu
sformułowanie: „drudzy ku hańbie, ku wiecznej odrazie” (*LXX: hoi de
eis oneidismōn, hoi de eis diasporan kai aischunēn aionion*) zastąpione
jest u Mateusza zdaniem: „I pójdą ci na mękę wieczną”.

Widzimy więc, że Jezus w swoim proroctwie (lub proroctwach) o zbu-
rzeniu Jerozolimy i końcu świata nawiązywał do tekstów ST, Mateusz
zaś redagował mowę eschatologiczną w ścisłej relacji do Księgi Daniela
9—12, Księgi Powtórzonego Prawa 27—30 oraz w mniejszym stopniu
— do Księgi Izajasza, Zachariasza i Joela. Wspomniany fragment Da-
niela był dla ewangelisty przewodnikiem, w nim szukał wskazówek,
jak połączyć różne wypowiedzi Jezusa, tym bardziej, że Jezus dla za-
chowania w tajemnicy czasu końca świata niezbyt jasno określił chro-
nologiczną łączność zburzenia Jerozolimy z końcem świata. Mateusz
nie rozwija tematów w sposób uporządkowany, czyli nie pisze najpierw
o zburzeniu Jerozolimy, a później o końcu świata, lecz rozwija je jed-
nocześnie w sekcjach niemal niezależnych od siebie; podejmuje różne
tematy, tak, jak je spotyka w analizowanych przez siebie tekstach ST.
Logiony Jezusa w świetle ST stają się dla niego bogatsze treściowo,
ale także niekiedy dwuznaczne — i to jest dalsza przyczyna, dlaczego

Mateusz nie stara się wyraźniej oddzielić dwóch tematów: historycznego i eschatologicznego.

Połączenie zburzenia Jerozolimy z paruzją w Mt 24,29 przysłówkiem „zaraz” nie jest jednoznaczne. Jeśli weźmiemy pod uwagę starotestamentalne tło mowy eschatologicznej i jej strukturę, a zwłaszcza podział pierwszej części na sekcje tematyczne, jak powiedzieliśmy, niemal niezależnie od siebie, „ucisk” w 24,29 nie musi odnosić się do zburzenia Jerozolimy, lub wyłącznie do zburzenia Jerozolimy, lecz także do „ucisku” eschatologicznego zapowiedzianego w Dn 12,1 i poprzedzającego „zmartwychwstanie wielu”.